

हरियाणा विद्यालय शिक्षा बोर्ड

पाठ्यक्रमस्य अङ्कानां च अध्यायवारविभागः (2025-26)

श्रेणी: - नवमी

विषय: - संस्कृतम्

कोड: - 49

सामान्यनिर्देशाः :-

1. सम्पूर्णपाठ्यक्रमस्य आधारे एका वार्षिकी परीक्षा भविष्यति।
2. वार्षिकी परीक्षा 80 अङ्कानां भविष्यति एवञ्च आन्तरिकं मूल्याङ्कनं 20 अङ्कानां भविष्यति।
3. आन्तरिकमूल्याङ्कनस्य कृते निम्नानुसारम् आवधिकं मूल्याङ्कनं भविष्यति :-
 - (i) **6 अङ्कानां कृते** - द्वयोः सैट (SAT) इत्यनयोः पूर्वबोर्डपरीक्षाणाञ्च आयोजनं भविष्यति। तासु परीक्षासु अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 4+2=06 अङ्कानां भाराङ्को भविष्यति।
 - (ii) **2 अङ्कयोः कृते** - एका अर्द्धवार्षिकी परीक्षा भविष्यति। यस्याः अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 2 अङ्कयोः भाराङ्को भविष्यति।
 - (iii) **2 अङ्कयोः कृते** - शिक्षकाः कक्षा-कक्षयोः सहभागितायाः (CRP) कृते मूल्याङ्कनं करिष्यन्ति एवञ्च अधिकतमौ द्वौ अङ्कौ अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने दास्यन्ति।
 - (iv) **5 अङ्कानां कृते** - छात्राः परियोजनाकार्यं करिष्यन्ति। यस्य अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 05 अङ्कानां भाराङ्को भविष्यति।
 - (v) **5 अङ्कानां कृते** - छात्राणाम् उपस्थितेः अनुसारेण अधिकतमाः 05 अङ्काः प्रदीयन्ते :-

75% तः	80% पर्यन्तम्	= 01 अङ्कः
80% तः उपरि	85% पर्यन्तम्	= 02 अङ्कौ
85% तः उपरि	90% पर्यन्तम्	= 03 अङ्काः
90% तः उपरि	95% पर्यन्तम्	= 04 अङ्काः
95% तः उपरि		= 05 अङ्काः

पाठ्यक्रमस्य संरचना (2025-26)

श्रेणी: - नवमी

विषय: - संस्कृतम्

कोड: - 49

क्रम-संख्या	आकलनबिन्दवः	अङ्काः																																	
1.	खण्डः 'क' अपठितावबोधनम् • अपठितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं संस्कृतेन लिखत	10																																	
2.	खण्डः 'ख' रचनात्मक-कार्यम् • यथानिर्दिष्टप्रार्थनापत्रं पठित्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दैः उचितरिक्तस्थानानि पूरयत • यथानिर्दिष्टचित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दैः उचितरिक्तस्थानानि पूरयत	5 5																																	
3.	खण्डः 'ग' पठित-अवबोधनम् (पाठ्यपुस्तकम्) <table border="1"> <thead> <tr> <th>पाठसंख्या</th><th>पाठानां नामानि</th><th>आकलनबिन्दवः</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1.</td><td>भारतीवसन्तगीतिः</td><td>• गद्यांशस्य हिन्दीभाषया सप्रसङ्गसरलार्थम्</td></tr> <tr> <td>2.</td><td>स्वर्णकाकः</td><td>• श्लोकस्य हिन्दीभाषया सप्रसङ्गसरलार्थम्</td></tr> <tr> <td>3.</td><td>गोदोहनम्</td><td>• द्वयोः सूक्तयोः भावार्थं लिखत</td></tr> <tr> <td>4.</td><td>सूक्तिमौक्तिकम्</td><td>अथवा श्लोकस्य अन्वयं मञ्जूषातः उचितपदानि चित्वा पूरयत</td></tr> <tr> <td>5.</td><td>भ्रान्तो बालः</td><td>• गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन पूर्णवाक्येन लिखत</td></tr> <tr> <td>6.</td><td>लौहतुला</td><td>• श्लोकं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन पूर्णवाक्येन लिखत</td></tr> <tr> <td>7.</td><td>सिकता सेतुः</td><td>• रेखाङ्कित / स्थूलपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणम्</td></tr> <tr> <td>8.</td><td>जटायोः शौर्यम्</td><td>• प्रश्नपत्रे लिखितश्लोकान् विहाय पाठ्यपुस्तकाद् एकं कण्ठस्थश्लोकं संस्कृतभाषया लिखत</td></tr> <tr> <td>9.</td><td>पर्यावरणम्</td><td></td></tr> <tr> <td>10.</td><td>वाङ्मनः प्राणस्वरूपम्</td><td></td></tr> </tbody> </table>	पाठसंख्या	पाठानां नामानि	आकलनबिन्दवः	1.	भारतीवसन्तगीतिः	• गद्यांशस्य हिन्दीभाषया सप्रसङ्गसरलार्थम्	2.	स्वर्णकाकः	• श्लोकस्य हिन्दीभाषया सप्रसङ्गसरलार्थम्	3.	गोदोहनम्	• द्वयोः सूक्तयोः भावार्थं लिखत	4.	सूक्तिमौक्तिकम्	अथवा श्लोकस्य अन्वयं मञ्जूषातः उचितपदानि चित्वा पूरयत	5.	भ्रान्तो बालः	• गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन पूर्णवाक्येन लिखत	6.	लौहतुला	• श्लोकं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन पूर्णवाक्येन लिखत	7.	सिकता सेतुः	• रेखाङ्कित / स्थूलपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणम्	8.	जटायोः शौर्यम्	• प्रश्नपत्रे लिखितश्लोकान् विहाय पाठ्यपुस्तकाद् एकं कण्ठस्थश्लोकं संस्कृतभाषया लिखत	9.	पर्यावरणम्		10.	वाङ्मनः प्राणस्वरूपम्		4 4 4 4 3 2 3 4
पाठसंख्या	पाठानां नामानि	आकलनबिन्दवः																																	
1.	भारतीवसन्तगीतिः	• गद्यांशस्य हिन्दीभाषया सप्रसङ्गसरलार्थम्																																	
2.	स्वर्णकाकः	• श्लोकस्य हिन्दीभाषया सप्रसङ्गसरलार्थम्																																	
3.	गोदोहनम्	• द्वयोः सूक्तयोः भावार्थं लिखत																																	
4.	सूक्तिमौक्तिकम्	अथवा श्लोकस्य अन्वयं मञ्जूषातः उचितपदानि चित्वा पूरयत																																	
5.	भ्रान्तो बालः	• गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन पूर्णवाक्येन लिखत																																	
6.	लौहतुला	• श्लोकं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन पूर्णवाक्येन लिखत																																	
7.	सिकता सेतुः	• रेखाङ्कित / स्थूलपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणम्																																	
8.	जटायोः शौर्यम्	• प्रश्नपत्रे लिखितश्लोकान् विहाय पाठ्यपुस्तकाद् एकं कण्ठस्थश्लोकं संस्कृतभाषया लिखत																																	
9.	पर्यावरणम्																																		
10.	वाङ्मनः प्राणस्वरूपम्																																		
4.	खण्डः - 'घ' अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् • सन्धिः कारकस्य समासस्य च परिभाषां हिन्दीभाषया उदाहरणञ्च संस्कृतभाषया लिखत • शब्दरूपाणि (मासिकपाठ्यक्रमे निर्दिष्टशब्दरूपेभ्यः) • धातुरूपाणि (मासिकपाठ्यक्रमे निर्दिष्टधातुरूपेभ्यः) • उपपद-विभक्तयः (पाठाधारित-अभ्यासात्) • उपसर्गाः (पाठाधारित-अभ्यासात्)	6 4 4 3 2																																	
5.	खण्डः - 'ङ' बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः • पाठाधारित-अभ्यासात् - सन्धिः/ सन्धिच्छेदः, समासः/ विग्रहः, प्रत्ययः संयोगः वियोगश्च, पर्यायपदम्, विलोमपदम्, विशेषण-विशेष्यपदम् • संख्या (संस्कृत-भाषायाम्), घटिकां दृष्ट्वा समयस्य लेखनम्	17																																	
	योगः	80																																	
	आन्तरिक-मूल्याङ्कनम्	20																																	
	सम्पूर्णाङ्काः	100																																	

प्रथमः पाठः - भारतीवसन्तगीतिः

श्लोकानां सस्वरगायनम्, श्लोकार्थानां ज्ञानम्, श्लोकानां भावार्थबोधनम्। अन्वयस्य ज्ञानप्रदानम्।
श्लोकाधारितप्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च अभ्यासः, पर्यायपदानां ज्ञानम्, वाक्यरचनायाः ज्ञानम्,
विलोमपदानां ज्ञानप्रदानम्। कर्तृपदानां क्रियापदानाञ्च ज्ञानप्रदानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

द्वितीयः पाठः - स्वर्णकाकः

कथाग्रन्थपरिचयः, गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, गद्यांशाधारितप्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः, प्रश्ननिर्माणस्य
ज्ञानम्। पाठे आगतानां प्रत्ययानां ज्ञानम्। विभक्ति-प्रयोगस्य विशेषण-विशेष्यपदानां, विलोमपदानां सन्धि-
प्रकृतिप्रत्ययानाञ्च ज्ञानप्रदानम्। कर्तृपदानां क्रियापदानाञ्च ज्ञानप्रदानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

तृतीयः पाठः - गोदोहनम्

पाठपरिचयः, गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, गद्यांशाधारितप्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः।
पात्ररूपे नाट्याभिनयेन पाठस्य संवादशैल्याम् अभ्यासः। प्रश्ननिर्माणस्य ज्ञानम्। सन्धि-प्रकृतिप्रत्ययानाञ्च ज्ञानप्रदानम्।
कर्तृपदानां क्रियापदानाञ्च ज्ञानप्रदानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

चतुर्थः पाठः - सूक्तिमौक्तिकम्

श्लोकानां सस्वरगायनम्, श्लोकार्थानां ज्ञानम्, श्लोकानां भावार्थबोधनम्। अन्वयस्य ज्ञानप्रदानम्।
श्लोकाधारितप्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च अभ्यासः, प्रश्ननिर्माणस्य अभ्यासः। धातुरूपाणि प्रयोगस्य ज्ञानम्।
शब्दरूपविभक्तिप्रयोगस्य ज्ञानम्। विशेषण-विशेष्यपदानां ज्ञानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

पञ्चमः पाठः - भ्रान्तो बालः

कथाग्रन्थपरिचयः, गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, गद्यांशाधारितप्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च
अभ्यासः। प्रश्ननिर्माणस्य अभ्यासः। पाठे आगतानां समस्तपदानां विग्रहपदानां विशेष्य-विशेषणपदानां कर्तृपदानां
क्रियापदानाञ्च ज्ञानप्रदानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

षष्ठः पाठः - लौहतुला

कथापरिचयः, गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्। गद्यांशाधारितप्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च
अभ्यासः। प्रश्ननिर्माणस्य अभ्यासः। पाठे आगतानां सन्धि-समास-प्रत्ययानाञ्च ज्ञानम्। उपपदविभक्तिज्ञानम्।
कर्तृपदानां क्रियापदानाञ्च ज्ञानप्रदानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

सप्तमः पाठः - सिकता सेतुः

पाठपरिचयः, गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, पात्ररूपे नाट्याभिनयेन च पाठस्य संवादशैल्याम् अभ्यासः, पाठाधारित प्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च अभ्यासः। प्रश्ननिर्माणम्। पाठे आगतानां समासानां सर्वनामपदानाम् च प्रयोगस्य ज्ञानम्। उपपदविभक्तेः ज्ञानम्। कर्तृपदानां क्रियापदानाञ्च ज्ञानप्रदानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

अष्टमः पाठः - जटायोः शौर्यम्

पाठपरिचयः, श्लोकानां सस्वरगायनम्, श्लोकार्थानां ज्ञानम्, श्लोकानां भावार्थबोधनम्। अन्वयस्य ज्ञानप्रदानम्। श्लोकाधारितप्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः। पाठे आगतानां प्रत्ययानां सन्धि-सन्धिविच्छेदपदानां विशेषण-विशेष्यपदानां ज्ञानम्। पर्यायपदानां विलोमपदानां ज्ञानम्। द्विगुसमासज्ञानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

नवमः पाठः - पर्यावरणम्

निबन्धपरिचयः, गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, गद्यांशाधारितप्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः, प्रश्ननिर्माणस्य अभ्यासः। पाठे आगतानां समस्तपदानां विग्रहपदानां प्रत्ययानां वचनानाम् उपसर्गाणां च ज्ञानम्। कर्तृपदानां क्रियापदानाञ्च ज्ञानप्रदानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

दशमः पाठः - वाङ्मनः प्राणस्वरूपम्

पाठपरिचयः, गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, गद्यांशाधारितप्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः, प्रश्ननिर्माणस्य अभ्यासः। धातुरूपाणां ज्ञानम्। सन्धि-सन्धिविच्छेदपदानाम् अभ्यासः। विलोमपदानां प्रत्ययानाञ्च ज्ञानप्रदानम्। कर्तृपदानां क्रियापदानाञ्च ज्ञानप्रदानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

मासिक पाठ्यक्रमस्य शिक्षणयोजना (2025-26)

श्रेणी: - नवमी

विषय: - संस्कृतम्

कोड: - 49

मासाः	पाठ्यपुस्तकस्य नाम	पाठ्यविन्दवः	शिक्षणस्य कालांशाः	पुनरावृत्तेः कालांशाः
अप्रैल	शेमुषी भाग-1 अभ्यासाधारितं व्याकरणम्	प्रथमः पाठः - भारतीवसन्तगीतिः संस्कृतवर्णमाला, उच्चारणस्थानानि पर्यायपदानां, विलोमपदानां, कर्तृक्रियापदानां च ज्ञानम् शब्दरूपाणि - अकारान्तपुल्लिङ्गः - राम, बालक नपुंसकलिङ्गश्च - फलम् सन्धिः, सन्धेः भेदानां च परिभाषा उदाहरणसहितेन संख्या - 1-25 पर्यन्तम्	6 3 3 4 3 1	2
मई	शेमुषी भाग-1 अभ्यासाधारितं व्याकरणम्	द्वितीयः पाठः - स्वर्णकाकः स्वरसन्धिः - दीर्घसन्धिः, गुणसन्धिः, वृद्धिसन्धिः शब्दरूपाणि - आकारान्तस्त्रीलिङ्गः - लता, रमा धातुरूपाणि (परस्मैपदी) - भू, पठ्, लिख् प्रत्ययाः - क्त्वा, ल्यप्, तुमुन्, क्त, क्तवतु संख्या - 26-50 पर्यन्तम्	5 3 2 3 5 1	2
जून		ग्रीष्मावकाशेषु संस्कृतसम्बद्धगतिविधयः यथा :- - संस्कृतेन मम परिचयः - पोस्टर-चार्ट-प्रोजेक्टनिर्माणम् (सन्धि-समास-कारकादयः) - क्रियापदलेखनम् - निजसम्बन्धीनां नाम्ना शब्दरूपाणां निर्माणम् - सूक्तिलेखनम् अथवा श्लोकलेखनम् - पाठाधारित-कठिनशब्दानाम् शब्दकोषनिर्माणम् - स्क्रैप-पुस्तकनिर्माणम्		
जुलाई	शेमुषी भाग-1 अभ्यासाधारितं व्याकरणम्	पुनरावृत्तिः कार्यम् तृतीयः पाठः - गोदोहनम् संख्या - 51-75 पर्यन्तम् सन्धिः - यण्-सन्धिः, अयादिसन्धिः शब्दरूपाणि - इकारान्तपुल्लिङ्गः - कवि, हरि उकारान्तपुल्लिङ्गः - साधु धातुरूपाणि (परस्मैपदी) - अस्, गम्, स्था, पा	4 1 2 2 3	7 2

अगस्त	शेमुषी भाग-1 अभ्यासाधारित व्याकरणम्	चतुर्थः पाठः - सूक्तिमौक्तिकम् पञ्चमः पाठः - भ्रान्तो बालः धातुरूपाणि (आत्मनेपदी) - सेव्, लभ् शब्दरूपाणि - इकारान्तस्त्रीलिङ्गः - मति ईकारान्तस्त्रीलिङ्गः - नदी सन्धिः - विसर्गसन्धिः संख्या - 75-100 पर्यन्तम् कारकम् - कर्ता, कर्म प्रत्ययः (कृदन्त) - शतृ, शानच्	4 4 2 2 2 1 1 2	1 1
सितम्बर	रचनात्मककार्यम्	पठितापठितावबोधनम् चित्राधारितरिक्तस्थानपूर्तिः प्रार्थनापत्राधारितरिक्तस्थानपूर्तिः शब्दरूपाणि - किम् (त्रिषु लिङ्गेषु) घटिकां दृष्ट्वा समयस्य लेखनम् अर्द्धवार्षिकी परीक्षा	3 3 3 2 1	
अक्टूबर	शेमुषी भाग-1 अभ्यासाधारित व्याकरणम्	षष्ठः पाठः - लौहतुला सप्तमः पाठः - सिकतासेतुः सन्धिः - व्यञ्जनसन्धिः समासः - अव्ययीभावसमासः, तत्पुरुषसमासः उपसर्गावबोधनम् प्रत्ययः - त्व, तल् (तद्धित), टाप्, डीप् (स्त्री) उपपदविभक्तिः	4 4 3 2 1 3 2	
नवम्बर	शेमुषी भाग-1 अभ्यासाधारित व्याकरणम्	पुनरावृत्तिः कार्यम् अष्टमः पाठः - जटायोः शौर्यम् प्रत्ययः - तव्यत्, अनीयर् समासः - द्वन्द्वसमासः, द्विगुसमासः कारकम् - करणम्, सम्प्रदानम् उपपदविभक्तिः शब्दरूपाणि - गच्छत्	4 2 2 2 2 1	7 1
दिसम्बर	शेमुषी भाग-1 अभ्यासाधारित व्याकरणम्	नवमः पाठः - पर्यावरणम् दशमः पाठः - वाङ्मनः प्राणस्वरूपम् सन्धिः - पुनरावृत्तिकार्यम् कारकम् - अपादानम्, सम्बन्धम् अधिकरणम् शब्दरूपाणि - अस्मद्, युष्मद् समासः - कर्मधारयसमासः, बहुव्रीहिसमासः प्रत्ययः - मतुप्, वतुप्	4 4 2 3 2 2 1	1 1

जनवरी	शेमुषी भाग-1 रचनात्मककार्यम्	पाठानां पुनरावृत्तिकार्यम् घटिकां दृष्ट्वा समयस्य लेखनम् पठित-अवबोधनस्य पुनरावृत्तिकार्यम्		9 1 2
फरवरी	शेमुषी भाग-1 रचनात्मककार्यम्	पुनरावृत्तिकार्यम् पठितापठितावबोधनम् चित्राधारितरिक्तस्थानपूर्ति: प्रार्थनापत्राधारितरिक्तस्थानपूर्ति:	12	8
मार्च		वार्षिकी परीक्षा		

विशेषकथनम् –

- विषयशिक्षकेभ्यः मन्तव्यो दीयते यत् ते छात्राणां शब्दावल्याः अवधारणायाश्च स्पष्टतां वर्धनाय अध्यायेषु प्रयुक्तायाः शब्दावल्याः परिभाषात्मकशब्दानां टिप्पणीपुस्तिकां सज्जीकरणाय च निर्देशितं कुर्युः ।

निर्धारितपुस्तकम् :-

- शेमुषी भाग-1 नवमीकक्षायाः कृते पाठ्यपुस्तकम् – BSEH प्रकाशनम्

प्रश्नपत्रस्य प्रारूपम् (2025-26)

श्रेणी: - नवमी

विषय: - संस्कृतम्

कोड: - 49

काल: - त्रयः होराः

प्रश्नानां प्रकारः	अङ्काः	संख्या	विवरणम्	पूर्णाङ्काः
वस्तुनिष्ठप्रश्नाः	1	2	20 बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः	20
अतिलघूत्तरात्मकप्रश्नाः	1	12	17 रिक्तस्थानपूर्तेः प्रश्नाः 16 एकपदेन उत्तरत प्रश्नाः 5 पूर्णवाक्येन उत्तरत प्रश्नाः	38
लघूत्तरात्मकप्रश्नाः	2	5	5 पूर्णवाक्येन उत्तरत प्रश्नाः	10
दीर्घ-उत्तरात्मकप्रश्नाः	4	3	1 कण्ठस्थश्लोकः 2 सप्रसङ्गव्याख्यात्मकप्रश्नाः	12
योगः		22		80